

**РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
РОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ**

Визначено напрями реалізації економічного аналізу як професійної діяльності, досліджена роль економічного аналізу в процесі прийняття управлінських рішень, обґрунтовано адекватні сучасним реаліям підходи до організації аналітичної роботи на рівні окремого суб'єкта господарювання

Постановка проблеми. Реалії сучасної економіки є такими, що результативність діяльності стає все більшою мірою залежною від якості інформації, значна частина якої формується в системі економічного аналізу¹. В умовах постіндустріальної економіки саме економічний аналіз стає засобом створення основного її ресурсу – інформації; інформаційно-аналітична діяльність формується (виокремлюється) як окремий вид діяльності. Застосування системного підходу як методологічної бази дослідження дозволило обґрунтувати економічний аналіз як систему пізнання дійсності та впливу на неї [286]. Економічний аналіз як система, що відображає процес впливу на дійсність, тобто як вид діяльності, формує спосіб використання суб'єктом властивостей об'єктів та взаємовідносин між ними при вирішенні завдань управління за допомогою взаємозв'язку відповідних методів, організаційних форм, технологій. Принциповим у даному аспекті є визначення суб'єктів, об'єктів і дій; їх зв'язок. Враховуючи особливості досліджуваної системи "економічний аналіз" можна констатувати, що функціонування всієї системи (насамперед, в практичному прояві) є можливим виключно за умов наявності відповідного організованого суб'єкта, що і встановлює завдання перед системою, які зумовлюють реалізацію її функціонально-цілового призначення.

Об'єктивні процеси розвитку продуктивних сил суспільства спричиняють формування нових та ускладнення існуючих процесів управління економічними, соціальними, екологічними й іншими процесами суб'єктів різних рівнів. Це викликає необхідність формування адекватної системи економічного аналізу, яка забезпечуватиме інформаційні потреби як державних інституцій макро- та мезорівнів (насамперед, формування стратегії й тактики забезпечення економічної незалежності та національної безпеки), так і менеджменту, власників і працюючих окремого суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання організації економічного аналізу на підприємстві досліджуються вченими аналітиками протягом всього періоду розвитку аналітичної науки, висвітлюються у переважній більшості підручників та навчальних посібників з економічного аналізу, зокрема І.П. Житної [6-8], В.М. Мельника [16], Є.В. Мниха [18, 19], М.Я. Коробова [12], П.Я. Поповича [22], Г.В. Савицької [23-24], Н.В. Тарасенко [27], Т.М. Чебан [30], М.Г. Чумаченка [3] та інших. Проблеми удосконалення організації аналітичної роботи широко обговорювалися на сторінках відомих фахових періодичних видань – журналів "Бухгалтерский учет", "Економіка України", "Фінансовий контроль", "Деньги и кредит" та ін., у працях І. Басманова, С.Б. Барнгольц, Н. Вейцмана, Є. Когана, І. Крижко, П.Я. Пчеліна, В.К. Савчука, Т.А. Сазонова, А. Спаського, А.І. Федоткіна, А.Д. Шеремета. Відзначаючи цінність результатів досліджень названих вчених і значні досягнення сучасної економічної науки, слід зауважити, що класичні теоретико-методологічні підходи до економічного аналізу потребують суттєвих змін з урахуванням суспільно-економічних трансформацій, макро- та мікроекономічних умов функціонування суб'єктів господарювання,

досягнень суміжних галузей знань. Таким чином, актуальність теми дослідження визначається ускладненням управлінських завдань на макро- та мікро рівнях, необхідністю створення системи економічного аналізу, адекватної запитам сучасного управління

Мета дослідження є визначення напрямів реалізації економічного аналізу як професійної діяльності, дослідження ролі економічного аналізу в процесі прийняття управлінських рішень, обґрунтування адекватних сучасним реаліям підходів до організації аналітичної роботи на рівні окремого суб'єкта господарювання

Викладення основного матеріалу дослідження. Економічний аналіз як практична діяльність, як правило, передусім прийняттю будь-яких управлінських рішень і слугує їх аналітичному обґрунтуванню. Така практична діяльність стосується не тільки окремого суб'єкта господарювання, але і дослідження проблемних напрямів різних предметних галузей, зокрема обслуговування потреб різних споживачів (кредитних установ, контролюючих органів, державних служб при розробці стратегії розвитку як окремих регіонів, так і держави в цілому тощо). Відповідно за тими напрямками діяльності, де необхідним є продукування аналітичної інформації, формуються відповідні підрозділи з метою забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень, до розробки пропозицій з аналітичної діяльності залучається широке коло фахівців. Щодо тлумачення аналітичної діяльності існують різні підходи дослідників: аналітична діяльність ототожнюється з науковою; відноситься до інформаційної діяльності з допоміжними функціями, а саме: консультування, діагностування; аналітична діяльність є науковою, професійною, становить значну частину інтелектуального потенціалу і є суттєвою складовою в системі управління. В межах останнього підходу стверджується, що аналітика поступово займає вагомe місце в суспільстві як органічна складова інформації, а інформаційно-аналітична діяльність (інформаційна аналітика) формується як окремий вид діяльності (галузь), що належить до типу інфраструктурних (наскрізних) [21, с. 122].

Таким чином, виходимо з того, що економічний аналіз як практична діяльність розкривається за такими напрямками: як основна – інформаційно-аналітична діяльність (окремий вид діяльності, що відноситься до сфери послуг); як сервісна (забезпечуюча) діяльність – функція управління, інформаційна система забезпечуюча обґрунтування управлінських рішень.

Питання щодо становлення та розвитку інформаційно-аналітичної діяльності як самостійної галузі у суспільстві в контексті управління у сфері науково-технічної діяльності детально розкриті в монографії В.Д. Пархоменко, О.В. Пархоменко "Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності". Зупинимось на таких аспектах. Дослідження основних чинників трансформаційних змін в системі економічного аналізу надало можливість дійти висновку, що в Україні, як і у більшості інших країн світу, виникає необхідність функціонування в умовах нового інформаційного середовища, що, в свою чергу, викликає потребу становлення інформаційно-аналітичної діяльності як основного виду діяльності. Для її розвитку необхідним є формування відповідних інститутів, визначення їх ієрархії та порядку управління. Разом з тим, як зазначалося вище, з метою забезпечення прийняття обґрунтованих

¹ Тут маємо на увазі, що якість результативної аналітичної інформації, насамперед, залежить від достовірності і точності відної інформації бухгалтерського обліку, планування тощо.

управлінських рішень у всіх сферах діяльності, де концентруються потужні інформаційні потоки організовуються інформаційно-аналітичні служби. Зокрема, на різних ієрархічних рівнях системи державного управління створюються такі служби в межах комісій Верховної Ради України, різних міністерств, Антимонопольного комітету, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державного комітету зі статистики, Державної податкової адміністрації України, Державної контрольно-ревізійної служби України, Державного казначейства, Обласних державних адміністрацій (Управління з економіки), Міських виконавчих комітетів та інші. Інформаційно-аналітичні структури функціонують і в складі таких суб'єктів, як засоби масової інформації, професійні спілки, політичні та ідеологічні служби. Безпосередньо виконавцями інформаційно-аналітичних досліджень можуть бути і спеціалізовані інформаційно-аналітичні структури (як приватні, так і державні – наприклад, Державне агентство з розповсюдження статистичної інформації Державного комітету статистики України), аудитори або аудиторські фірми, консалтингові фірми, науково-дослідні заклади, фахівці-аналітики.

Однією із проблем в контексті інституалізації інформаційно-аналітичної діяльності є відсутність в Україні агентств за аналогом із західними, що проводять рейтингові дослідження діяльності різних економічних суб'єктів, не сформованість баз даних для наукового обґрунтування нормативних індикаторів за різними показниками та коефіцієнтами в розрізі суб'єктів за видами економічної діяльності, формами власності, масштабами діяльності, низький рівень інформаційно-аналітичної культури користувачів та виконавців економічних робіт, в цілому відсутність цілеспрямованих системних досліджень аналітичного забезпечення розробки, обґрунтування та коригування стратегій на рівні держави, регіонів, видів діяльності, окремих інститутів.

Звичайно, кожний із вказаних суб'єктів інформаційно-аналітичної діяльності має різні за змістовним наповненням та цільовим спрямуванням запити. Так, одні – обґрунтування концепцій розвитку різних об'єктів, пріоритетів такого розвитку з метою коригування управлінських дій; інші – задоволення потреб користувачів різного рівня за окремою звуженою метою для отримання нових знань за поставленою проблемою. Базовим тут є те, що у процесі економічного аналізу як інформаційно-аналітичної діяльності досліджується нове якісно змістовне знання на базі інтелектуальної обробки інформаційних масивів щодо обраного економічного об'єкта, що зменшує невизначеність та ризики діяльності суб'єкта. Чим точнішою і повнішою є сформована таким чином інформаційна модель економічного об'єкта як на макро-, так і на мікрорівні, тим ширшими є можливості щодо формування рекомендацій та пропозицій з її удосконалення. Результативна аналітична інформація (результат, отриманий при здійсненні економічного аналізу як інформаційно-аналітичної діяльності), що може бути віднесена за змістовними ознаками до сфери послуг, виокремлюється як об'єкт купівлі-продажу, має свою ринкову вартість, на неї є попит та пропозиції. Відповідно, можемо констатувати наявність та розвиток ринку аналітичних послуг, підходи до регулювання якого розглянуті в попередньому пункті дослідження. Концептуальною особливістю економічного аналізу є потенційна перетворююча діяльність, як розумова, так і практична, суб'єкта (аналітика), що потребує від виконавця комплексу знань та компетенцій у різних предметних галузях, системного мислення, високого рівня інтелектуальних можливостей та моральних якостей.

Розглянемо *економічний аналіз в системі управління суб'єкта господарювання*, економічний аналіз як функцію управління та забезпечуючу інформаційну систему обґрунтування управлінських рішень, а також основні підходи до організації аналітичної роботи на рівні окремого суб'єкта господарювання.

У сфері управління окремим суб'єктом господарювання постійно нівелюються такі протиріччя: планова діяльність і у той же час невизначеність та ризики

зовнішнього середовища; стабільність (стійкість) виробничих процесів та їх періодична зміна; науковий підхід, що базується на застосуванні формалізованих методів у підготовці та прийнятті рішень, та мистецтво прийняття управлінських рішень, що базується на аналогії поведінки, інтуїції управління, його досвіду, професійних якостей; ризик та обережність у прийнятті управлінських рішень; чітке виконання та потреба у творчості суб'єктів управління; централізація і децентралізація управлінням суб'єктом господарювання (диверсифікація діяльності, створення філій і дочірніх підприємств).

Розглядаючи поняття "управління" маємо виходити із неоднозначності підходів до його тлумачення: або як діяльність з управління певним об'єктом (в тому числі підприємством), або як сукупність суб'єктів такої діяльності, тобто управлінський персонал підприємства. Відповідно, система управління охоплює і соціальну, і інформаційну підсистему підприємства. Спираючись на розробки західних і вітчизняних вчених з менеджменту [2, 4, 5, 10, 15, 17, 28, 29, 31, 32] розглядаємо підприємство (суб'єкт господарювання) та управління ним в трьох аспектах: як центр здійснення дій (теорія систем, що дозволяє надати характеристику підприємству як цілезорієнтованому центру дій, де працівники формують певні цілі і виконують для їх досягнення щодо об'єктів, використовуючи для цього ресурсний потенціал підприємства); переплетення інтересів (теорія поведінки та ухвалення рішень використовується для обґрунтування процесу управління, насамперед, через міжособові інформаційні та комунікаційні процеси); формування угод (теорія договорів, за якою суб'єкт господарювання є центром інтересів, функціонує для того, щоб реалізувати інтереси всіх зацікавлених в ньому груп – власників, інвесторів, менеджменту, персоналу, контрагентів, держави).

Далі розглянемо систему управління об'єктом або певним видом діяльності як сукупність відповідних управлінських функцій, пов'язаних між собою єдиним управлінським циклом. Відповідно, система управління впливає на об'єкт, яким управляє, за допомогою загальних функцій, взаємозв'язок і взаємодій яких забезпечує замкнутий цикл управління. У теорії менеджменту доведено, що функції відіграють головну роль, кожна виокремлена функція характеризує певний процес управління, що забезпечує досягнення визначених результатів економічної системи. Функції управління породжуються розподілом праці і складаються з однорідних видів управлінських робіт. Одним із найбільш дискусійних питань в теорії та практиці управління (як серед вітчизняних фахівців, та і зарубіжних [2, 4, 5, 10, 11, 15, 17, 28, 31, 32]) було і залишається перелік основних функцій управління, визначення їх послідовності. Традиційно до основних функцій управління відносять планування, організація, регулювання, контроль, а також об'єднуючи або виокремлюючи – облік (в інтерпретації М.Г. Чумаченка [31, с. 75] – звіт) та аналіз; у новітніх розробках додаються такі функції, як – комунікація, мотивація, цілепокладання, координація, корпоративність, гуманізація. Один із найвідоміших вчених аналітиків А.Д. Шеремет диференціює загальні функції економічного управління (основні функції економічної діяльності) за стадіями управління. А саме: "1) інформаційне забезпечення управління (збір, обробка, упорядкування інформації про економічні явища і процеси); 2) аналіз або аналітичне забезпечення управління (обґрунтування найбільш оптимальних в даних умовах рішень); 3) планування (прогнозування, перспективне та поточне планування) економічної системи; 4) організація оперативного управління (організація і регулювання ефективного функціонування тих чи інших елементів господарського механізму з метою оптимізації використання трудових, матеріальних і грошових ресурсів економічної системи); 5) контроль (контроль за процесом виконання бізнес-планів і управлінських рішень, оцінка економічної ефективності діяльності, стимулювання)" [33, с. 16].

Підсумовуючи зазначимо, що для аналітиків, цікавим є той факт, що не дивлячись на різноманітність у трактуванні функцій теоретиками-управлінцями та іншими вченими, у складі основних називаються планування, аналіз і контроль. Щодо аналізу, то цей вибір обумовлений таким: аналіз реалізовується на єдиній методологічній базі, що уможливує формування результативної аналітичної інформації для обґрунтування управлінських рішень на різних ієрархічних рівнях управління як окремим суб'єктом господарювання, так і економікою країни в цілому; аналіз є передумовою виконання інших основних та специфічних функцій управління, системі управління притаманний зв'язок всіх функцій, реалізація яких потребує узгодження змісту кожної функції зі змістом інших.

Кожна функція залежно від рівня управління (вищій, середній, нижчий) наділяється обсягом повноважень, необхідних і достатніх менеджерам для виконання конкретних операцій та процедур за даною функцією, а також прийняття і реалізації відповідних рішень. Обсяг повноважень визначаються кількісними і якісними характеристиками інформації, необхідної для її виконання. У сукупності функцій забезпечується їх наповнення за рівнями ієрархії управління. Отже, оптимальне функціонування системи управління можливе за умови комплексної і ефективної реалізації перерахованих функцій управління і тих видів діяльності, що входять до цих функцій. Будь-яка функція управління складається, у свою чергу, з кількох однойменних функцій видів управлінської діяльності: планування, організація, регулювання, облік, аналіз, контроль. Виконання кожного подальшого виду діяльності можливе лише після виконання попереднього, і так доти, доки дана функція не буде повністю реалізована.

За результатами дослідження місця і значення економічного аналізу в системі управління виокремлюються такі підходи:

– економічний аналіз – окрема, самостійна функція управління. З цього приводу є багато публікацій вчених як у сфері аналітичної науки, так і менеджменту, в яких розкривається призначення, взаємозв'язок з іншими функціями (насамперед, обліком, контролем та плануванням);

– економічний аналіз – елемент (складова) функцій управління. Прихильники такого підходу вважають, що змістовне наповнення економічного аналізу може органічно ввійти до суміжних сфер (планування, контроль, фінансовий менеджмент, управлінський облік). За такого підходу економічний аналіз поступово втрачатиме своє значення як прикладна функціональна наука, під сумнів буде ставитися доцільність викладання певного аналітичного циклу дисциплін при підготовці фахівців економічного спрямування різних освітньо-кваліфікаційних рівнів;

– економічний аналіз – забезпечуюча інформаційна система обґрунтування управлінських рішень у всіх сферах діяльності економічних суб'єктів. Економічний аналіз як вид управлінської діяльності використовується на всіх етапах управління, при розробці, прийнятті, коригуванні та виконанні управлінських рішень і дій. За такого підходу аналітик створює нові знання в тому секторі діяльності, який він досліджує, або який знаходиться в полі його професійного інтересу. Рівень розвитку аналітичної науки безпосередньо впливає на ефективність функціонування всієї системи управління і взагалі будь-якого економічного суб'єкта.

Розглянемо, яка роль економічного аналізу в процесі прийняття управлінських рішень. Будемо виходити з того, що управлінське рішення трактується як: 1) вид управлінської діяльності, вид роботи в апараті управління і окремих етапів процесу управління; 2) алгоритм дії управляючої системи на систему, яка управляється; 3) організаційно-практична діяльність управлінця у системі, що управляється. Принциповою передумовою, за

якої виникає потреба у прийнятті рішення, є наявність кількох можливих варіантів вирішення проблеми, з яких треба обрати найприйнятніший.

При цьому враховуємо, що процедури ухвалення управлінських рішень тісно взаємопов'язані з основними функціями менеджменту. Управлінське рішення реалізується через такі функції, послідовне здійснення яких, у свою чергу, формує процес розробки, реалізації та коригування управлінських рішень.

У теорії менеджменту та інших суміжних наук розробляються підходи до прийняття оптимальних управлінських рішень, переліку та змістовного наповнення, формування критеріїв оптимальності та їх взаємозв'язок з цілями суб'єктів управління, оцінки впливу прийняття таких рішень на економічні, соціальні, екологічні та інші процеси. Незважаючи на різноманітність розроблених методів прийняття рішень, існує значний розрив з їх практичним використанням. Необхідно брати до уваги, що процес прийняття рішень є надто складною проблемою, оскільки не завжди можливо скористатися здобутим досвідом (зокрема, через індивідуальність кожної окремої ситуації).

В цілому, процес прийняття управлінських рішень характеризується наявністю таких атрибутів: альтернативи рішень (сукупність варіантів рішень, що можливі за певної ситуації); параметри рішень (умови зовнішнього та внутрішнього середовища, які необхідно враховувати при оцінці альтернатив рішень); цільові установки (мета або група цілей, яких потрібно досягти при певній ситуації прийняття рішень); фактори цілі (чинники, що можуть вплинути на досягнення визначених цілей). Відповідно, наявність типових реквізитів створює умови для їх формалізації, що забезпечуватиме спрощення процесу прийняття управлінських рішень. Чим більшими є масштаби діяльності суб'єктів господарювання, тим доцільнішим є такий процес формалізації.

Щодо ролі аналізу в процесі прийняття управлінських рішень, то він присутній на кожному етапі прийняття рішень (про що свідчить як простий перелік традиційних етапів, так і детальний опис їх змістовного наповнення). А саме, як:

– одна із процедур, дій та операцій прийняття рішень (зокрема, такі процедури, як діагностика ситуації, порівняння прогнозованого результату за кожною альтернативою з цілями, оцінка альтернатив, аналіз результатів порівняння, аналіз причин, що спричиняли проблему, є виключно аналітичними);

– передумова ухвалення управлінських рішень (наприклад, такі дії, як обґрунтування альтернатив, є неможливими без проведення аналізу можливих варіантів та доведення, який з них найбільш оптимальний);

– характеристика результативності прийнятих рішень (прийняття управлінських рішень має завершуватися процедурами аналізу їх ефективності, впливу на різні процеси діяльності суб'єктів господарювання).

Отже, аналіз у системі управління здійснюється до ухвалення управлінського рішення (для дослідження критеріїв, цілей та індикаторів щодо їх обґрунтованості, доцільності, реальності, економічності, прогнозування рівня впливу різних чинників на результативність), у процесі виконання рішення (діагностика процесу виконання рішення за заданими критеріями за для постійного коригування дій для досягнення поставлених завдань) і за наслідками виконання рішення (для виявлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами та процесами, впливу факторів на отримані результати, пошуку можливостей покращання результатів та здійснення процесу задля використання їх для прийняття наступних рішень).

За влучним висловом О. Ланге "управління, як наукове поняття, виступає в єдності трьох його аспектів – змісту, організації, технології управління" [13]. При цьому, технологія управління включає три основних цикли (рис. 1):

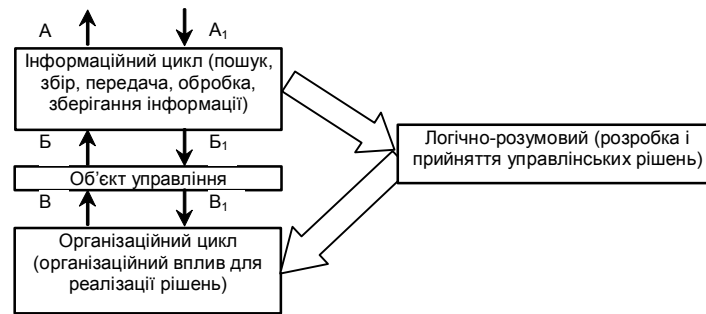

Рис. 1. Цикли управління підприємством [11, с. 23]

На рис. 1. є такі позначення: А-А₁ – зовнішні інформаційні потоки; Б-Б₁ – внутрішні інформаційні потоки; В-В₁ – організаційні дії суб'єкта на об'єкт управління². Ефективність здійснення управління окремим суб'єктом господарювання залежатиме від належного здійснення кожного із наведених циклів.

Зосередимо увагу на організаційному циклі, а саме підходах до організації аналітичної роботи суб'єкта господарювання. Питання організації економічного аналізу на підприємстві досліджуються вченими аналітиками протягом всього періоду розвитку аналітичної науки, висвітлюються у переважній більшості підручників та навчальних посібників з економічного аналізу, зокрема І.П. Житної [6-8], В.М. Мельника [16], Є.В. Мниха [18, 19], М.Я. Коробова [12], П.Я. Поповича [22], Г.В. Савицької [23-24], Н.В. Тарасенко [27], Т.М. Чебан [30], М.Г. Чумаченка [3] та інших³. Проблеми удосконалення організації аналітичної роботи широко обговорювалися на сторінках відомих фахових періодичних видань – журналів “Бухгалтерський учет”, “Економіка України”, “Фінансовий контроль”, “Деньги и кредит” та ін., у працях І.Басманова, С.Б. Барнгольц, Н. Вейцмана, Є. Когана, І. Крижко, П.Я. Пчеліна, В.К. Савчука, Т.А. Сазонова, А. Спаського, А.І. Федоткіна, А.Д. Шеремета. За умов планової економіки однією із основних умов оптимальності організації аналітичної роботи була участь колективу підприємства, що знайшло втілення в такій організаційній формі як громадські бюро економічного аналізу (ГБЕА). Такі структури стали популярними у 80-х рр. ХХ ст., але за своїм спрямуванням та призначенням були характерними ідеологічними утвореннями тієї епохи. Питанням організації аналітичної діяльності на підприємствах, як вказувалось вище, присвячені окремі розділи дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук українських вчених починаючи з 70-х рр. ХХ ст. і до сьогодні.

Застосовують три основні підходи до розуміння організації економічного аналізу:

- функціональний підхід, що передбачає визначення функцій, цільової спрямованості та переліку систематизованих за відповідними управлінськими критеріями і особливостями об'єкта управління аналітичних завдань. Блоки аналітичних завдань повинні бути взаємопов'язаними, типізованими, такими, що розв'язуються з використанням сучасних інформаційних технологій;

- структурно-виконавчий підхід: обирається організаційна форма економічного аналізу, визначаються функціональні служби та окремі фахівці, проводиться розподіл обов'язків щодо виконання аналітичних робіт;

- технологічний підхід (технологія аналізу як складова технології управління). Економічний аналіз як технологічний процес розподілений на окремі елементи різних рівнів

складності, етапи, операції, дії. Технології економічного аналізу можуть бути різноманітними залежно від визначених завдань або наявного замовлення.

Найбільше уваги дослідниками приділяється *технологічному підходу*. Така ситуація характерна не тільки для сучасного етапу, але і спостерігалася протягом ХХ ст. У наукових колах тривають дискусії щодо адекватної назви, переліку, кількості та змісту основних складових організації економічного аналізу. Так, Ю.С. Цаль-Цалко у монографічному дослідженні констатує: “окремі автори процес аналізу поділяють на етапи; інші на елементи та етапи [3], етапи і об'єкти [25], елементи, процедури і етапи [160] одночасно, тобто вважають ці терміни тотожними” і далі робить висновок, з яким ми цілком погоджуємося, що при поділі процесу аналізу на складові найбільш вдалим є застосування терміну “етап”.

Підходи вчених до формулювання переліку етапів організації економічного аналізу, фрагментарний витяг, що характеризує типові позиції дослідників у різні періоди часу, наведено у авторській монографії [20].

За результатами дослідження виявлено, що типовим є підхід до виділення трьох основних етапів – підготовчого (попереднього), основного (аналітичного), завершального (заключного, підсумкового, результативного). Такий поділ зустрічаємо, зокрема, у працях [3, 9, 22]. В свою чергу, виділені етапи поділяються на окремі складові [3], процедури [1], стадії [26], блоки, забезпечення, процедури і наслідки.

При розкритті технології організації процесу економічного аналізу в окремих публікаціях ототожнюються етапи аналітичних робіт з групами аналітичних об'єктів та завданнями їх економічного аналізу [25], в інших – взагалі не виокремлюються етапи, а розписується методика аналітичних робіт [14]. Серед інших недоліків можна вказати надмірну деталізацію складових аналітичних робіт, суперечливість та дублювання змістовного наповнення окремих етапів, недоцільний занадто загальний опис, нелогічність формування послідовності етапів та процедур, неадекватність назви етапу його змісту.

Представляє інтерес сформована узагальнена послідовність виконання аналітичних досліджень незалежно від того, чи розглядається практика економічного аналізу в межах певного суб'єкта господарювання або як окрема галузь економіки. Основними етапами за такого підходу є: 1) планування дослідження (оцінка передбачуваних витрат часу; вибір переліку параметрів аналізу; вибір методів оцінки (якісний, кількісний, комбінований, одне дослідження чи серія тощо); визначення джерел інформації (наявність стандартів чи еталонів інших джерел інформації); 2) оцінка прямих і непрямих факторів, що впливають на дослідження (оцінка непередбачених наслідків і прихованої мети; оцінка проміжних і прихованих результатів інформаційно-аналітичних досліджень; вибір методів досліджень; оцінка бажаних характеристик для дослідження); 3) інформаційно-пошукова стадія (визначення джерел інформації та відбір необхідних даних; інтерв'ювання експертів; проведення соціологічних досліджень; відбір статистичних даних, тощо); 4) проведення інформаційно-аналітичних досліджень (вибір методу

² Об'єкти управління розглядаємо як ресурси – все те, чим може користуватися підприємство для досягнення визначених цілей; структурні одиниці – все те, з чого складається підприємство, – від підприємства в цілому і до окремого працюючого; процеси (роботи, операції) – все те, що складає діяльність підприємства; показники – кількісні і якісні характеристики всіх названих груп об'єктів управління.

³ Навчальна література більшою мірою орієнтована на студентів, тому зазначеними вище авторами надається загальний перелік процедур організації економічного аналізу на підприємстві, який відрізняється у кожному з літературних джерел переліком етапів та обсягом виконуваних робіт на кожному конкретному етапі.

дослідження; порівняння з аналогом; інтерпретація даних і зведення результатів дослідження); 5) оформлення звіту чи доповіді.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Традиційно економічний аналіз розглядається як функція управління, підсистема, що забезпечує прийняття управлінських рішень. Функціонування економіки в умовах нового інформаційного середовища викликає потребу в становленні інформаційно-аналітичної діяльності як основного виду діяльності. У зв'язку з цим обґрунтовано, що економічний аналіз як професійна діяльність реалізується в межах окремого суб'єкта господарювання (сервісна, допоміжна) та як окремий вид економічної діяльності, що належить до сфери послуг.

Економічний аналіз як професійна діяльність реалізується як основна – окремий вид діяльності, що належить до сфери послуг, і як сервісна – функція управління, забезпечуюча інформаційна система обґрунтування управлінських рішень. У всіх сферах діяльності, де концентруються потужні інформаційні потоки, організуються аналітичні служби. Виникає ринок аналітичних послуг, а результативна аналітична інформація як об'єкт купівлі-продажу має свою ринкову вартість, на неї є попит та пропозиція. У сучасних умовах безпосередньо виконавцями аналітичних досліджень в Україні є спеціалізовані інформаційно-аналітичні структури (як приватні, так і державні), аудитори або аудиторські фірми, консалтингові фірми, науково-дослідні заклади, фахівці-аналітики. Аналітик залежно від отриманого замовлення визначає відповідну технологію проведення економічного аналізу, що проводиться в певних межах (інформаційних, фінансових, часових, методичних тощо). На підставі проведених досліджень виявлено групи сприятливих і несприятливих умов проведення економічного аналізу зовнішніми суб'єктами.

За результатами оцінки місця й значення економічного аналізу в системі управління окремого суб'єкта господарювання виокремлено такі підходи: економічний аналіз – окрема, самостійна функція управління; елемент (складова) функцій управління; забезпечуюча інформаційна система обґрунтування управлінських рішень у всіх сферах діяльності економічних суб'єктів. Економічний аналіз використовується на всіх етапах управління, при розробці, прийнятті, коригуванні та виконанні управлінських рішень і дій. За такого підходу аналітик створює нові знання у тому секторі діяльності, який він досліджує, або який перебуває у полі його професійного інтересу.

Список використаної літератури:

1. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: [учеб. пособие / под общ. ред. Ермолович Л.Л.]. – Мн.: Интерпресс; Экоперспектива, 2001. – С. 576.
2. Бєсєдін М.О. Основи менеджменту: оцінно-ситуаційний підхід (модульний варіант): підручник / М.О. Бєсєдін, В.М. Начасєв. – К.: Центр навчальної літератури, 2005 – С. 496.
3. Болюх М.А. Економічний аналіз: [навч. посібник; за ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка] / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк та ін. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 556.
4. Виханский О.С. Менеджмент / О.С. Виханский, А.И. Наумов. – М.: "Гардарика", 1996. – С. 356.
5. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень: [пер. з англ.] / Дерлоу Д. – К.: Наукова думка, 2001. – С. 242.
6. Житна І.П. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств: [навч. посібник; пер. з рос.] / І.П. Житна, А.М. Нескреба. – Вища школа, 1992. – С. 191.
7. Житна І.П. Економічний аналіз: [навчальний посібник] / І.П. Житна, І.В. Тацій, П.Є. Житний. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – С. 296.
8. Житная И.П. Экономический анализ хозяйственной деятельности предприятий / И.П. Житная, А.М. Нескреба. – К.: Вища школа, 1982. – С. 184.
9. Івахненко В.М. Економічний аналіз: [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / В.М. Івахненко,

М.І. Горбатюк, В.С. Львовичкін – К.: КНЕУ, 1999. – С. 176.
10. Кини Р.Л. Принятие решений при многих критериях: предпочтения и замещения / Р.Л. Кини, Х. Райда. – М.: Радио и связь. – 1981. – С. 163.
11. Колпаков В.М. Теория и практика принятия управленческих решений: [учеб. пособие.] / Колпаков В.М. – 2-е изд. перераб. и доп. – К.: МАУП, 2004. – С. 504.
12. Коробов М.Я. Финансово-экономический анализ деятельности предприятия: [навч. посібник.] / Коробов М.Я. – К.: "Знання", КОО, 2000. – С. 378.
13. Ланге О. Оптимальные решения / Ланге О. – М.: Прогресс, 1967.
14. Любушин Н.П. Теория экономического анализа: [учебно-методический комплекс; под ред. проф. Н.П. Любушина] / Н.П. Любушин, В.Б. Лещева, Е.А. Сучков – М.: Юристъ, 2002. – С. 480.
15. Мартиненко М.М. Основы менеджменту: [підручник] / Мартиненко М.М. – К.: Каравела, 2005. – С. 496.
16. Мельник М.В. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия: [учебное пособие] / М.В. Мельник, Е.Б. Герасимова. – М.: ФОРМУМ: ИНФРА-М, 2007. – С. 192.
17. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури – М.: "Дело", 1993г. – С. 458.
18. Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [підручник] / Мних Є.В. – К.: Київ. Нац.-торг.-екон. Ун-т., 2008. – С. 514.
19. Мних Є.В. Економічний аналіз: [підручник] / Мних Є.В. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 412.
20. Олійник О.В. Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін: [монографія] / О.В. Олійник – Житомир: ЖДТУ, 2008. – С. 653 [7].
21. Пархоменко В.Д. Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності: [монографія] / В.Д. Пархоменко, О.В. Пархоменко – К.: УКРІНТЕІ, 2006. – С. 224.
22. Попович П.Я. Економічний аналіз суб'єктів господарювання: [підручник] / Попович П.Я. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – С. 454.
23. Савицкая Г.В. Анализ производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий: [учебник] / Савицкая Г.В. – М.: ИНФРА-М, 2003. – С. 368.
24. Савицкая Г.В. Экономический анализ: [учеб.] / Г.В. Савицкая. – [9-е изд., испр.]. – М.: Новое знание, 2004. – С. 640.
25. Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Управление финансами: учеб. пособие [для вузов] / Селезнева Н.Н., Ионова А.Ф. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – С. 639.
26. Сурмі Ю.П. Аналітична діяльність: [посібник для аналітика неприбуткової організації] / Сурмі Ю.П. – К.: Центр інноваційного розвитку, 2002. – С. 95.
27. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз: [навчальний посібник] / Тарасенко Н.В. – 3-тє видання, перероб. і доп. – Львів: "Новий світ – 2000", – 2004. – С. 344.
28. Тейлор Ф.У. Научная организация труда / Тейлор Ф.У. – М., 1925. – С. 104.
29. Хан Дитгер. Стоимостно-ориентированные концепции контроллинга: [пер. с нем; под ред. Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича и др.] / Хан Дитгер, Хунгенберг Харальд, Пик. – М.: Финансы и статистика, 2005. – С. 928.
30. Чебан Т.М. Теорія економічного аналізу: [навч. посібник] / [Т.М. Чебан, Т.А. Калінська, І.О. Дмитрієнко]; за ред. проф. В.Є. Труша. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 214.
31. Чумаченко Н.Г. Принятие решений в управлении производством / Чумаченко Н.Г., Савченко А.П., Коренев В.Г. – К.: "Техніка", 1978. – С. 192.
32. Шегда А.В. Менеджмент: [підручник] / Шегда А.В. – К.: Знання, 2004. – С. 687.
33. Шеремет А.Д. Теория экономического анализа: [учебник] / Шеремет А.Д. – [2-е изд., доп.]. – М.: ИНФРА-М, 2005. – С. 366.

ОЛІЙНИК Оксана Вікторівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри аналізу і статистики Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– теорія та методологія економічного аналізу